

KERKENVISIE EN TEKORTKOMINGEN

De Sint-Theresia van Lisieuxkerk of Sint-Theresia van het Kind Jezuskerk is een voormalige rooms-katholieke kerk op de driesprong van de Apeldoornselaan, de Escamplaan en de Dierenselaan. In plaats van de eerder geplande hoogbouw is nu het plan om in de bestaande bebouwing een supermarkt te vestigen (foto Casper de Weerd)

Steeds weer blijkt dat Hagenaars geen afstand willen doen van de kerkgebouwen die op prominente plaatsen het stadsgezicht domineren met hun vaak uitzonderlijke architectonische kwaliteiten. Naar aanleiding van het sluiten van enkele kerken en de commotie die herbestemming of sloop van weer andere kerken in de buurt te weeg bracht, werd in 2017 het college van B en W opgeroepen een 'kerkenvisie' op te stellen. In 2018 bracht het college een conceptvisie uit. Deze is met alle betrokken partijen, kerken zowel als buurtorganisaties besproken. In oktober 2020 werd een geactualiseerde versie van de visie aan de gemeenteraad aangeboden.

Theorie en praktijk tot nu toe: de 2x2 jaarperiode

In het afgelopen decennium heeft de gemeente na het vrijkomen van een kerk in het overleg met de eigenaar gewerkt met de zogenoemde '2x2 jaar-procesafspraken'. Dit hield in dat in de eerste twee jaar na het vrijkomen van het kerkgebouw werd gezocht naar een religieuze invulling van het kerkgebouw, i.c. naar een ander kerkgenootschap (bidden voor bidden). Op die manier bleef niet alleen het gebouw intact, maar bleef ook de maatschappelijke bestemming op het gebouw rusten. Lukte dit niet binnen twee jaar, dan werd in de tweede termijn van twee jaar bekeken welke andere functies plaats zouden kunnen vinden in het bestaande gebouw. Indien na afloop van de 2x2 jaarperiode bleek dat

hergebruik van een kerkgebouw niet mogelijk was, dan stelde de gemeente randvoorwaarden op voor sloop of nieuwbouwontwikkeling.

In de praktijk blijkt dit proces niet optimaal te werken. Allereerst blijkt de procesafspraken niet bij iedereen bekend te zijn. Zodoende werd het proces van de 2x2 jaarperiode na het vrijkomen van een kerk niet altijd doorlopen. Daarnaast waren de bewonersorganisaties er niet bij betrokken. Daarbij stimuleert een veronderstelde opbrengst helaas nodeloze vertraging, oplopende achterstand in en achterhouden van informatie.

De nieuwe visie

In de nieuwe kerkenvisie is behoud van het kerkgebouw nog steeds het uitgangspunt. Dit houdt in dat gedurende vier jaar wordt vastgehouden aan de bestaande verschijningsvorm en aan de maatschappelijke bestemming zoals opgenomen in het bestemmingsplan. De nog steeds geldende termijn van vier jaar begint te lopen op het moment dat een kerkeigenaar zich meldt bij de gemeente met de boodschap zijn kerk te willen afstoten. De gemeente kan nu optreden als intermediair en een kerkgenootschap dat op zoek is naar ruimte voor gebed koppelen aan de vrijkomende kerk. Mocht er binnen vier jaar geen haalbaar plan zijn voor de vrijkomende kerk, dan kan medewerking worden verleend aan het verruimen van de bestemming, en zondig wijziging van de

bestaande verschijningsvorm. In het uiterste geval kan een niet-beschermd kerk worden gesloopt.

Als er voor het verstrijken van de maximale termijn van vier jaar een plan komt voor een gewijzigde bestemming dat kan rekenen op voldoende draagvlak uit de buurt en uitgaat van behoud van het kerkgebouw, kan de gemeente meewerken aan de bestemmingswijziging.

Belangrijk onderdeel van de kerkenvisie is de communicatie die start bij het signaal van een vrijkomende kerk. Stakeholders en omwonenden worden zo vanaf het begin –of zoals de gemeente het noemt ‘aan de voorkant’– bij de herbestemming betrokken. De wijze van participatie wordt schriftelijk vastgelegd –de gemeente ziet dat het liefst in een Planuitwerkingskader (PUK) of een Nota van Uitgangspunten (NvU). In het belang van het hergebruik van een vrijgekomen kerkgebouw zal een onderzoek plaatsvinden naar de bruikbaarheid van de kerk voor bijvoorbeeld cultuur-, welzijns-, sport- of gezondheidsvoorzieningen. Dat onderzoek wordt gefaciliteerd door de gemeente. Mocht hergebruik niet mogelijk zijn, dan stelt de gemeente een ‘herbestemmingsprofiel’ van het kerkgebouw op. Hierbij wordt onder andere in beeld gebracht wat de (monumentale) kwaliteiten van het gebouw zijn. Zo wordt duidelijk waar ruimte ligt voor ingrepen en veranderingen. Een dergelijk profiel is gebouwbonden en dus altijd maatwerk.

Gaat dit werken?

De gemeente verwacht dat door meer duidelijkheid en het betrekken van de buurt ‘aan de voorkant’ het proces transparanter zal zijn. Daar is wel iets tegenin te brengen: ‘aan de voorkant’ wordt tot nu toe er al (te) veel door het college bedisseld en politiek gesondeerd.

Dit wordt versterkt door een praktijk waarbij het voornemen tot afstoten veelal begint met het afsluiten van voor de kerkeigenaren profijtelijke herontwikkelingsovereenkomsten. Hierbij wordt een potentieel hoge speculatieve prijs gegeven aan op zich incurant onroerend goed op een plek die in principe bedoeld is voor een maatschappelijke bestemming. Vervolgens worden gemeente en burgers ‘gedwongen’ die prijs als maatstaf te nemen in het verdere proces. Deze prijsopdrijving frustreert een alternatieve maatschappelijke bestemming en betekent voor het behoud van kerkgebouw slechts uitstel van executie.

Daarnaast is onduidelijk wie een ‘bruikbaarheidonderzoek’ initieert en betaalt en welke procesvoorwaarden daarvoor gelden. Vooralsnog lijkt enkel de eigenaar de probleemeigenaar. In de gemeentelijke kerkenvisie wordt expliciet gesteld dat de gebouweigenaar primair verantwoordelijk is voor een haalbaar plan. Dat is feitelijk wat nu al gebeurt, met alle

frustratie van dien, temeer omdat een nieuw maatschappelijk gebruik ook geld mag kosten van de gemeentelijke overheid. Denkbaar is een gemeentefonds te vormen, waarmee exclusief achterstallig onderhoud bekostigd kan worden zodat de feitelijke exploitatie daardoor niet wordt gehinderd. De praktijk wijst uit dat de periode van vier jaar veel te kort is.

Tot slot

Te prijzen valt dat al deze inspanningen gericht zijn op behoud van kerkgebouwen, waardoor deze met hun stedenbouwkundige plaatsing en hun architectonische uitwerking van exterieur en interieur niet langer een te verwaarlozen waarde vormen voor het hedendaags stadsbeeld. Mochten er onverhoopt toch voldoende redenen zijn om een kerk te slopen, dan bepleiten de Vrienden om niet zonder meer de top van de kerktoren over te nemen als bouwhoogte voor nieuwbouw. De rankheid van de kerktoren en de niet-profane vormgeving zijn immers evenzo belangrijke aspecten die in vormgeving, silhouet, bekroning en materiaalkeuze moeten worden gerealiseerd. De Welstandsnota voorziet hier allesbehalve in op dit moment.

John Zwaneveld, Peter Drijver

Werkgroep Levende Historie
levendehistorie@vriendenvandenhaag.nl

De Onze Lieve Vrouw van het Allerheiligst Sacrament, een voormalige rooms-katholieke kerk aan de Grovestinsstraat in Moerwijk-Zuid, is van een sombere, al jaren leegstaande kerk omgetoverd in een zonnig wooncomplex (foto Casper de Weerd)